

ВЕСТКИ

1 лютага ў Цэнтры дзіцячай творчасці праходзіў традыцыйны штогадовы раённы агляд-конкурс школьных лялечных тэатраў. Удзельнічалі 7 калектываў, у рэпертуары – класічныя беларускія і рускія народныя казкі. Вучні Мількаўскай школы прадстаўлялі беларускую батлейку. Пераможцам стаў калектыв Слабодкаўскай школы з інсцэніроўкай казкі “Як воўк у мужыка жыў”.

У рамках міжраённага шахматнага турніра 26 студзеня ў памяшканні Цэнтры дзіцячай творчасці адбылася чацвёртая сустрэча аматараў шахмат Браслаўскага і Пастаўскага раёнаў. Пераканаўчую перамогу атрымалі шахматысты Браслаўшчыны. Агульны лік сустрэч 2:2. Наступная сустрэча будзе праведзена летам.

2 лютага, у нядзелю, у выставачнай зале Музея традыцыйнай культуры адбылося адкрыццё выставы віцебскіх мастакоў Эдуарда Галустава і Генадзя Гаварцова “Старонкі нататніка”. Прадстаўлена пераважна графіка, а таксама жывапісныя працы, габелены. На сустрэчу з наведвальнікамі змог прыехаць Эдуард Галустаў.

Мастак працуе ў адной з сярэдніх школ Віцебска. З 1991 года прыязджае ў Браслаў, дзе мае шмат сяброў. Браў удзел у аднаўленні традыцыі калядавання ў пачатку 90-х гадоў, у арганізацыі гуманітарных летнікаў Браслаўскага краязнаўчага таварыства, у пленерах, якія ладзіліся Браслаўскім музеем. З’яўляецца сябрам Браслаўскага краязнаўчага таварыства імя О.Гедэмана.

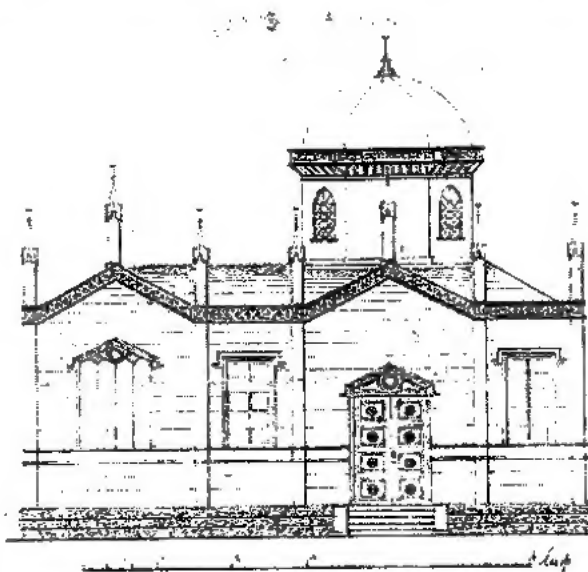
Падчас адкрыцця выставы Э.Галустаў прадставіў свайго сябра мастака Генадзя Гаварцова.

Імпрэзу аздобілі песні ў выкананні браслаўскіх школьнікаў і самаго мастака, для якога музыка – другое захапленне. Э.Галустаў – удзельнік хора Віцебскага каталіцкага катэдральнага хора, які ў студзені ладзіў канцэрт у Браслаўскім касцёле.

Новаалександраўскага, Дзісенскага, Свянцянскага паветаў. Пасля віхурных падзей вайны і рэвалюцыі колькасць вернікаў-мусульман зменшылася (1923 г. – 94 чалавекі). Жыццё абшчыны прыходзілася арганізоўваць нанова: храм не ацалеў, кнігі і пячаткі былі адвезены ў Сімферопаль (да 1-й сусветнай вайны Відэскі прыход падпарадкоўваўся Крымскаму муфцію). 1 ліпеня 1923 г. у Відзах адбыўся першы арганізацыйны сход відэскіх татар. Сход абраў мулой Аляксандра Радкевіча, які займаў гэту пасаду і да вайны. Было вырашана аднавіць мячэць. Гарадскі камітэт па аднаўленню святыні ўзначаліў мула. Кожны з прысутных абяцаў дапамагаць справе і фінансава і сваім удзелам у працах. Улічваючы, што самі вернікі значна пацярпелі ад вайны, сход звярнуўся да ўлад з просьбай аказаць дапамогу. Рэалізаваць задуманае ўдалося толькі праз 11 гадоў. Мячэць была ўрачыста адчынена 15 чэрвеня 1934 г. Прысутнічалі вернікі Відэ і наваколля, прадстаўнікі ўладаў. Першую службу правёў муфці Рэчы Паспалітай Якуб Шынкевіч (пасля аднаўлення дзяржаўнасці Польшчы, татары краіны абралі асобнага муфція, які меў рэзідэнцыю ў Вільні. У 1925 г. у Польшчы налічвалася 19 татарскіх парафій, у т.л. у Віленскім ваяводстве – 7, Наваградскім – 9). Як сведчаць старажылы, аздабленне інтэр’ера мячэці было вельмі сціплым. Адметнай дэталлю любой мячэці была абсалютная чысціня. Побач з Відэскай мячэццю знаходзіўся калодзеж, вада якога вылучалася асаблівай прэзрыстасцю і якасцю. Святыня служыла людзям зусім мала, па вайне мячэць зачынілі і выкарыстоўвалі пад розныя гаспадарчыя патрэбы, а потым увогуле разабралі.

Пасля таго як быў атрыманы здымак Відэскай мячэці, музей актывізаваў пошук матэрыялаў, якія дазволілі б адказаць на пытанні: калі ў Відзах з’явілася першая мусульманская святыня, як яна выглядала. Трапіліся звесткі што прыход у Відзах быў арганізаваны ў 1816 г., аднак пэўны час свайго храму вернікі

не мелі. У рапарце Браслаўскага земскага суда да губернскіх уладаў за 1829 г. адзначалася, што “в здешнем уезде татарских мечетей не находится”. Настаўнік М.Посах у кніжцы “Видзы” (1895 г.) пісаў, што мячэць узведзена ў 1857 г. і што “па знешнему выглядзе мячэць нічым не адрозніваецца ад хрысціянскага храма, толькі на мінарэце ў выглядзе званіцы замест крыжа ўстаноўлены паўмесяц”.

У апошнія гады ў Каўнаскім акружным архіве пашчасціла адшукаць справу, якая дазваляе пашырыць нашы ўяўленні аб Відэскай

мусульманскай святыні (F. 473, воп. 1, спр. 2789). Справа датычыцца ўзгаднення праекта храма ў розных інстанцыях. З яе вынікае, што ініцыятарам узвядзення святыні быў Якуб сын Мустафы Якубоўскі, які, дарэчы, належаў да дваранскага саслоўя. Ён арганізаваў зварот прыхажан да Таўрычаскага (у Крыме) духоўнага праўлення с просьбай аб садзейнічанні ў будаўніцтве мячэці. Узнікла ініцыятыва недзе ўвосені 1860 г. Для Відэ быў распрацаваны праект, які арыентаваўся на праект мячэці перад тым узведзенай у г.Акермане (сучасны г.Белгарад-Днястроўскі Адэскай вобл.). Улады пільна сачылі, каб праекты новых будынкаў мячэцей не адхіляліся ад узору зацверджанага вышэйшымі санкт-пецярбургскімі інстанцыямі ў 1844 г. З гэтай прычыны ў Відэскі праект даваўся ўносіць шэраг зменаў. Сярод перапіскі па гэтаму пытанню, з большага не вельмі цікавай, трапіў аркуш з малюнкам фасада і планам мячэці. На жаль не ўдалося высветліць ці з’яўляецца гэты малюнак праектам Відэскай мячэці і да якой стадыі адносіцца. Можам толькі меркаваць, што пабудаваны драўляны мусульманскі храм выглядаў прыблізна так. Узводзілася мячэць пасля 1861 г.

З красавіка 1994 г. у Відзах зноў пачала дзейнасць мусульманская абшчына. Набажэнствы дагэтуль праводзяцца ў прыстасаваным памяшканні. Ці будзе ў Відзах новая, трэцяя па ліку мусульманская святыня? На гэтае пытанне адкажа час.

Кастусь Шыдлоўскі, навуковы супрацоўнік гістарычна-краязнаўчага музея

Да 150 гадовага юбілею Е.Нарбута

У той час, калі жыў Станіслаў Нарбут, пажары былі велізарным бедствам для жыхароў вёсак і мястэчак. Забудова ў гэтых паселішчах была пераважна драўлянай, стрэхі рабіліся з саломы ці са шчапы.

У мястэчках хаты стаялі блізка адна каля адной і вельмі часта за некалькі гадзін пажар знішчаў значную частку паселішча. Пагарэльцы і іх суседзі нічога не маглі зрабіць супраць вогненнай стыхіі. У XIX - пачатку XX стст. вялікія пажары адбыліся ў такіх мястэчках Браслаўшчыны, як Відзы, Друя, Опса, Іказін, Браслаў. У Браславе вялізны пажар адбыўся ў 1884 г., згарэла цэнтральная частка мястэчка. Адрыву ж быў складзены план новай забудовы Браслава, які ўлічваў асноўныя супраць-пажарныя патрабаванні. Аднак план доўга блукаў па розных канцылярыях, а тым часам жыхары аднаўлялі свае сялібы на старых месцах. Такім чынам, Браслаў застаўся пажарнебяспечным паселішчам. Можна таму тут актыўна адгукнуліся на ініцыятыву ўладаў стварэння пажарнай каманды. 27-га красавіка 1895 г. па запрашэнні мясцовага прыстава адбыўся сход жыхароў мястэчка, на якім разглядалася пытанне аб арганізацыі каманды. На сход прыйшлі прадстаўнікі інтэлігенцыі, мяшчане, некалькі сялян. Сярод удзельнікаў быў і вольнапрактыкуючы ўрач Станіслаў Нарбут. Прысутныя вырашылі неадкладна арганізаваць у Браславе добраахвотную пажарную каманду і прыступілі да яе фарміравання. У пажарную каманду запісалася 32 чалавекі, якія разбіліся на 3 групы: лазальшчыкаў, качальшчыкаў і ахавальнікаў. У кожную групу ўвайшло 8 чалавек сяброў, начальнік і памочнік. Групу лазальшчыкаў узначаліў браслаўскі сельскі ўрач Іван Базыленяч, групу качальшчыкаў — сын мясцовага мешчаніна Арон Дэйч. На чале групы ахавальнікаў стаў Станіслаў Нарбут. Як бачна, пры стварэнні каманды ён адыграў даволі прыкметную ролю. Дарэчы, Станіслаў Нарбут другім падпісаў пратакол аб стварэнні каманды. Узначаліў усю каманду Андрэй Аляксандраў, загадчык паштова-тэлеграфнага аддзялення. Фінансавальную арганізацыю бралася мясцовая яўрэйская грамада, бо яўрэі складалі падаўляючую большасць жыхароў мястэчка. На набывшце інвентара і іншыя расходы, звязаныя з заснаваннем каманды, грамада выдаткавала 500 рублёў. У 1896 г. Браслаўскія пажарны абоз налічваў два насосы (пераносны і на колавым ходзе), тры пажарныя бочкі са станкамі на колавых ходах, бочку без станка і хода. Быў таксама набывты дробны інвентар: багры, сякеры, вёдры, каскі і г.д. Для захавання ўсяго інвентара і рыштунку летам 1896 г. узвялі пажарную пуно памерамі 5 1/3 x 3 сажні. Будаўніцтва абышлося ў 150 рублёў.

Падрабязнасцей аб дзейнасці каманды адшукаць не ўдалося. Невядома, колькі часу яна праіснавала і ці брала ўдзел у тушэнні моцнага пажара ў 1902 г., падчас якога ў Браславе згарэла 9 сяліб. Можна толькі дакладна сцвярджаць, што ў 1904 г. ніякай пажарнай арганізацыі ў Браславе ўжо не было. Менавіта ў гэтым годзе тут паўстала добраахвотная пажарная дружына. Ёсць падставы меркаваць, што ініцыятарам яе стварэння стаў Станіслаў Нарбут. Ён быў абраны старшынёй праўлення і больш за 10 гадоў займаў гэту пасаду.

Магчыма, пажар 1902 г. у Браславе яшчэ раз засведчыў неабходнасць утрымання ў мястэчку дзейснай пажарнай арганіза-

НАРБУТ І ПАЖАРНАЯ СПРАВА

цыі. Да гэтага далучаліся і іншыя акалічнасці. У 1904 г. Браслаў быў уключаны ў спіс скасаваных мястэчак Ковенскай губерні (пазней у яго ўвайдуць Опса, Дрысвяты, Сла-

бодка). Для такіх паселішчаў устанаўліваліся высокія стаўкі абавязковага страхавання, што было нявыгадна месцічкоўцам. Добраахвотнае страхаванне, якое лепш кампенсавала страты, нанесеныя пажарам, дазвалялася ў тых мястэчках, дзе мелася пажарная дружына. Пажарная дружына ў Браславе пачала стварацца вясной 1904 г. Быў налісаны статут, які быў зацверджаны губернскімі ўладамі. 5-га чэрвеня выносіцца наступная рэзалюцыя: Дзень 5-га чэрвеня стаў святочным для Браслаўскай дружыны і кожны год адзначаўся агульным сходам і народным гулянем. Статут дружыны быў надрукаваны ў Дзвінску друкарскім спосабам у выглядзе прыгожай кніжачкі.

Раён дзейня Браслаўскай дружыны быў вызначаны ў акружнасці 3 вярсты ад мястэчка. Дружына складалася з трох груп: трубнікаў, качальшчыкаў і лазальшчыкаў. Узначальваў яе браслаўскі мешчанін Абрам Кантар. Агульнае кіраванне адзяйсняла праўленне з 5-ці чалавек на чале з С.Нарбутом. Дружына мела ганаровага папчыцеля — графа Фелікса Плятэра, які аказваў дапамогу ў яе дзейнасці. Успомнім, што Ф.Плятэр быў даўнім прыецелем С.Нарбута. Дзейнасць пажарнікаў фінансавалася за кошт сяброўскіх складак, добраахвотных ахвяраванняў, часткібору з браслаўскай яўрэйскай грамады, а таксама даходаў ад дабрачынных спектакляў. У 1909 г. дружына налічвала 40 ахвотнікаў і 42-х ахвярадаўцаў. Пажарны абоз складаўся з 4-х пажарных труб на колавых хадах, 1-го багровага хода, 3-х лесвіц, 11-ці багроў, 10-ці сякер, 13-ці вёдзер, 10-ці бочак на колавых хадах, 2-х пілаў. У адным з дакументаў за 1909 г. адзначалася бліскучая праца дружыны, узорны парадак захоўвання інвентару, увогуле, сур'ёзны падыход браслаўскіх пажарнікаў да справы. З губернскіх сродкаў дружыне была выдаткавана даволі значная сума — 675 рублёў. За гэтыя грошы (з прыдзягненнем уласных сродкаў) дружына набыла 4 новых бочкі на колавых хадах коштам 98 руб. і пабудавала новую пажарную пуно з каланчой коштам 755 руб. 51 кап.

У 1909 г. Браслаў наведаў чарговы пажар. Аб тым, як дзейнічала пажарная дружына, нам невядома, як невядомы і іншыя падрабязнасці аб працы дружыны на пажарах. На пажары 1909 г. у Браславе разам з мясцовай дзейнічала Бяльмонцкая

УСТАВЪ
Браслаўскай
ПОЖАРНОЙ ДРУЖИНЫ.

Дзвінск.
Тыпографія П. М. Басана.
1909.

пажарная дружына. Яна была створана ў 1908 г. С.Нарбут увайшоў у склад дружыны ў якасці "сорэсннователя". Гэта дае падставу меркаваць, што лекар меў дачыненне і да яе арганізацыі. Да таго ж зноў згадаем пра сяброўскія адносіны паміж Нарбутам і ўладальнікам Бяльмонтаў графам Ф.Плятэрам. Магчыма, Бяльмонцкая дружына створана іх сумеснымі намаганнямі. У склад дружыны увайшла ўся адміністрацыя маёнтка, працаўнікі гаспадарак, сяляне некаторых бліжэйшых вёсак. Старшыней праўлення стаў граф Ф.Плятэр, яго намеснікам — ксёндз Людвік Тышко. Узначаліў дружыну ад пачатку Вацлаў Кулікоўскі, упраўляючы мясцовай аптэкай, які да гэтага 8 гадоў быў сябрам Слуцкай пажарнай дружыны. Бяльмонцкая каманда складалася з 3-х груп: лавальшчыкаў, трубнікаў, качальшчыкаў. У 1913 г. згадваюцца яшчэ водазабеспячальшчыкі. У 1909 г. дружына налічвала 47 чалавек, у тым ліку 8 сялян з вёсак Азяраўцы, Ахрэмаўцы, Разета. На пажары звычайна выезджала 20-30 чалавек. Дружына паставіла сваёй мэтай тушыць пажары ў маёнтку і наваколлі ў 5 вёрст, а таксама выезджаць на пажары ў м.Браслаў (8 вёрст). Апошняя акалічнасць яшчэ раз засведчвае сувязь паміж двума дружынамі. Асноўным фундатарам Бяльмонцкай дружыны быў граф Ф.Плятэр — вельмі багаты чалавек. Ён аддаў пад дэпо вялізны хлеш на тэрыторыі фермы маёнтка, у выпадку пажара прадастаўляў 13 коней. Дружына змагла набыць інвентар, якога не было нават у Браславе. У 1913 г. яе маёмасць ацэньвалася ў 1604 рублі. З ліпеня 1908 г. да верасня 1909 г. дружына 7 разоў выезджала на пажары - у Браслаў, вёскі Азяраўцы, Мілашы,

Мацешы, Гайлешы (дзве апошнія вёскі знаходзіліся ў складзе Віленскай губерні), маёнтка Бяльмонты.

Нягледзячы на недахоп звестак аб дзейнасці дружын у Браславе, Бяльмонтах, ёсць падстава меркаваць, што яны адыгралі значную ролю ў забеспячэнні Браслава і навакольных вёсак ад пажараў, зрабілі шмат добрага для людзей. Вялікая заслуга ў гэтым С.Нарбута. Ён і яго пашпечнікі рабілі сваю справу добраахвотна, не дзяля грошай, ахвяруючы энергію і ўласны час на карысць грамадства. Далёка не кожны быў здольны на такую працу. У 1911 г. ва ўсёй Ковенскай губерні дзейнічала толькі 38 рознага роду пажарных арганізацый — яўна недастатковая колькасць. На Браслаўшчыне з 1907 г. арганізавана пажарная дружына ў Відзах, з 1908 г. — у Дрысквітах (па некаторых звестках апошняя так і не пачала дзейнічаць). Жыццарам большасці вёсак і мястэчак у выпадку пажара чакаць дапамогі не было ад каго.

Першая сусветная вайна перакрэсліла ўвесь плён стварэння супрацьпажарных арганізацый на Браслаўшчыне. У пачатку 20-х гадоў гэта праца аднавілася. У гэты час закладваюцца асновы прафесійнай пажарнай аховы. С.Нарбут не браў у гэтым непасрэднага ўдзелу. Магчыма, быў кансультантам, дарадчыкам. Тагачасныя пажарнікі шанавалі яго як заснавальніка і патрыярха пажарнай аховы Браслаўшчыны і абралі Нарбута сваім ганаровым старшыней.

Друкуецца па: Браслаўскія сшыткі. Т.4. Браслаў. 2000. С. 94-95

З ГІСТОРЫІ РОДУ КЛЁТТАЎ

На тэрыторыі нашага краю былі ўладанні прадстаўнікоў розных славытых родаў — Радзівілаў, Агінскіх, Мілашаў, Мірскіх, Сапегаў і інш. Яны пакінулі значны след не толькі ў гісторыі Мёршчыны, але і розных краін. Узгадаем аб менш вядомых землеўладальніках нашых мясцін — Клёттах.

Род Клёттаў адзін з самых старажытных, паходзіць з XIII стагоддзя ад нямецкіх баронаў. Поўнаасцю прозвішча фон Гайдэнфельд Клётт. Іх продкі ў складзе ордэна мечанасцоў вялі заваёву Прыбалтыкі. У кнігах гарадскога магістрата Рыгі прозвішча баронаў Клёттаў знаходзіцца ў ліку першай дзесяткі людзей, якія заснавалі гэты горад. Але ўжо ў XV ст. Клётты не заваёўнікі, а абаронцы Вялікага княства Літоўскага. За заслугі перад дзяржавай кароль польскі і вялікі князь літоўскі Аляксандр Ягелончык надае прывілей ім на ўладанні ў Пагосцкай воласці Браслаўскага павета. У 1500 годзе карацельскі ратмістр Юры Клётт атрымлівае Пагост, а ў 1504 годзе Якаб Клётт — Навалаку, дзе па сямейнай хроніцы Артура Клётта складае ахвяраванне на будаўніцтва касцёла. Гэты касцёл быў спалены шведамі ў Паўночнай вайне.

Паступова Клётты набываюць маёнткі Укля, Любінова, Загор'е, Давяты, Руткоўшчына і інш.

Радавымі гнёздамі Клёттаў на Мёршчыне з'яўляюцца менавіта Навалака і Мёры, якія пасля вайны сталі называцца ў гонар іх былых уладальнікаў Клётавым Дваром. Апошняе з уладанняў атрымаў Эбенгарт Клётт у якасці пасага пасля таго, як ажаніўся на Марыяне Пунца.

У сваіх маёнтках Клётты дбалі аб прыгонных. Да XX ст. іх сяляне з гонарам казалі: «Мы клёттаўскія, мы ніколі біты не былі». Для падданных былі ўведзены «сялянскія суды», якія вырашалі справы незалежна ад пана. У маёнтках Клётты пабудавалі капліцы, касцёл,

уніяцкую царкву ў Навалацы.

У XVII-XVIII ст. Клётты займалі розныя пасады ў Браслаўскім павеце, былі суддзямі, маршаламі соймаў і г.д. Да пачатку XIX ст. род налічваў 15 нашчадкаў-мужчын, але менавіта за гэтае стагоддзе, які наступнае XX-е, практычна вынішчаны гэты род па мужчынскай лініі. І невыпадкова. Менавіта ў гэты час вырашаўся лёс нашай Радзімы, а Клётты былі яе шчырымі абаронцамі. Чацвёрэ з Клёттаў прынялі ўдзел у паўстанні Касцюшкі, двое загінулі.

Вось трагедыя шляхецкага роду. Сын Фелікса Клётта Леапольд (1786-1857 гг.) з маёнтка Укля вучыўся ў Віленскім універсітэце, з 1807 года удзельнічаў у працы Адукацыйнай камісіі, якая займалася ўпарадкаваннем былых уладанняў езуітаў. У 1812 годзе добраахвотнікам пайшоў ваяваць у кавалерыйскі полк арміі Напалеона, які абяцаў аднаўленне Вялікага княства Літоўскага. Узяты ў палон рускімі войскамі, сасланы на Каўказ. Але ўжо ў пачатку паўстання 1830-1831 года знаходзіўся на Дзісеншчыне, камандаваў атрадам паўстанцаў, якія штурмавалі Дзісну, потым па задуманні паўстання ў нашым краі ваяваў у чыне капітана ў корпусе Гелгуда з царскімі войскамі на Віленшчыне, далей у складзе корпуса Роланда на тэрыторыі Польшчы. Каб пазбегнуць палону, перайшоў на тэрыторыю Прусіі, дзе атрады паўстанцаў былі інтэрніраваны. Два гады правёў ў зняволенні, у Расіі следчай камісіяй запічаны да другой катэгорыі злачынцаў. З 1834 года ў эміграцыі ў Францыі, дзе і памірае ў горадзе Камп'ене ў 1856 годзе не стварыўшы сям'ю.

Яшчэ больш трагічны лёс сям'і Клёттаў з маёнтка Залессе. У паўстанні ўдзельнічала пяць сыноў Аўгуста Клётта і Тэрэзы з Рудамінаў. На допыце Мураўёў-вешальнік спытаў старога бацьку, чаму шосты сын не ўдзельнічаў у паўстанні, мо яго пашкадавалі? Стары з годнасцю адказаў: «Ён быў хворы, а то таксама прыняў бы

ўдзел у змаганні». Дык вось, Мікалай Клётт нарадзіўся ў 1799 годзе ў Вілыні, перад пачаткам паўстання быў пісарам Дзісенскага павятовага суда, камандаваў атрадам паўстанцаў, пасля паражэння паўстання на Дзісеншчыне – паручнік у корпусе Гелгуда-Роланда, інтэрніраваны ў Прусіі, эміграваў у Францыю, прымаў удзел у рэвалюцыйных эмігранцкіх таварыствах «Трываласць і надзея», «Адзінства». Жыў у горадзе Труа, займаўся гандлем у тэкстыльнай прамысловасці, ажаніўся з французкай, памёр у 1873 годзе.

Генрык Клётт нарадзіўся ў 1803 годзе, перад паўстаннем асэсар Дзісенскага павятовага суда, падпаручнік пад час паўстання 1831 года, потым ваяваў у корпусе Гелгуда-Роланда, інтэрніраваны ў Прусіі, эміграваў у Францыю, прымаў удзел у франкфурцкай рэвалюцыйнай экспедыцыі, пазней працаваў майстрам па рамонту гадзіннікаў у Безансоне, удзельнічаў у эміграцыйных арганізацыях, памёр у Труа не стварыўшы сям'і.

Міхаіл Клётт нарадзіўся ў 1805 годзе, жыў з бацькамі ў Уклі, прыняў удзел у паўстанні 1831 года, паручнік 7-га палка Гелгуда-Роланда, эміграваў у Францыю, прыняў актыўны ўдзел у польскім дэмакратычным таварыстве, быў абраны ў раду скарбовай камісіі таварыства, жыў у Парыжы, памёр у горадзе Клермон 1844 годзе, сям'ю не стварыў.

Казімір Клётт нарадзіўся ў маентку Залессе ў 1806 годзе. Удзельнік паўстання 1831 года ў чыне падпаручніка, эміграваў у Францыю, працаваў на заводзе ў Авіньёне, удзельнік эміграцыйных рэвалюцыйных таварыстваў, у 1857 годзе пераязжае ў Труа, дзе і памірае. Сям'і не стварыў. Ян Клётт нарадзіўся ў 1810 годзе, у 1827 пайшоў у войска, прыняў удзел у паўстанні падпаручнікам у складзе 7-га палка корпуса Гелгуда-Роланда. З 1832 года ў эміграцыі ў Францыі, у горадзе Авіньён падпісаў маніфест супраць Рады Авіньёна, выехаў да Безансона, дзе заснаваў фабрыку гадзіннікаў. Памёр у Жэневе ў 1877 годзе. Быў жанаты ў эміграцыі, меў сына Станіслава.

Ігнат Клётт нарадзіўся ў Наваляцы ў 1810 годзе, сын Фларыяна. У паўстанні 1831 года на Дзісеншчыне ён быў ад'ютантам генерала Брахоцкага, потым падпаручнікам ваяваў у складзе корпуса Гелгуда-Роланда. Эміграваў у Францыю, працаваў на заводзе ў Безансоне. Удзельнік эмігранцкіх паўстанцкіх арганізацый. Памёр у Камп'ёне пасля 1868 года, сям'і не стварыў.

Рудольф Клётт нарадзіўся ў 1811 годзе, сын Аўгуста і Тэрэзы. З 1828 года на вайскавай службе ў Дынабургу, падхарунжы 1-га рэзервавага батальёна сапёраў рускай арміі. Пад час хваляванняў збег са службы, прымаў удзел у паўстанні, падпаручнік 7-га палка корпуса Гелгуда-Роланда. Эміграваў у Францыю, памёр у Камп'ёне ў 1835 годзе, сям'і не стварыў.

Бенедыкт Клётт нарадзіўся ў маентку Наваляка, па вызначэнню Мураўёва «ганарлівы паўстанец, сябра паўстанцкага камітэта, агент Лапацінскага, пасылаў загады». Залічаны да злачынцаў 3-й катэгорыі, зняволены ў Дынабургу, пазней вызвалены.

Станіслаў Клётт з маэнтка Мёры – падпаручнік паўстання, «давераны Лапацінскага», залічаны да злачынцаў 2-й катэгорыі, зняволены ў Дынабургу, але здолеў даказаць сваю «ляльнасць» царскім уладам, вызвалены. У паўстанні 1863 года з застаўшыхся на радзіме ізноў прымаюць удзел пяць Клёттаў. Пасля задушэння паўстання двое з паўстанцаў загінулі на катарзе ў Сібіры, трое эмігравалі ў Францыю, адзін нават удзельнічаў у Парыжскай камуне. Царскія ўлады канфіскавалі за ўдзел у паўстанні Бенедыкта, Арнольда, Альфонса, Альфрэда, Адольфа Клёттаў маэнткі Наваляка, Загор'е, Уклі. Наваляка была пазней вернута ўладаўнікам, а Загор'е і Уклі прымусова прададзены. У 1882 годзе маэнтка Наваляка належаў Міхаліне Клётт, якая мела сыноў Ільдэфонса і Мечыслава. Маэнтка Мёры, каб пазбегнуць канфіскацыі, перайшоў у другой палове 19 ст. да Адэлі Стэцэвіч. Да нашчадкаў Клёттаў ён вярнуўся толькі ў 1931 годзе. Уладаўнікам яго стаў Ян Клётт (1875-1932 гг.). Ён нарадзіўся ў Вілыні, дзе скончыў гімназію. Вучыўся на правазнаўчым факультэце ў Варшаве. За ўдзел у рэвалюцыйных выступленнях зняволены ў сумнавадомай Варшаўскай цытадэлі, пазей высланы ў глыб Расіі. Закончыў адукацыю ў Казанскім універсітэце. Вярнуўшыся ў Польшчу адкрывае адвакацкую кантору. Карыстаецца вялікай папулярнасцю. Пасля рэвалюцыі 1905 года пачынае прымаць актыўны ўдзел у навуковым і грамадскім жыцці Вілыні. Быў адным з заснавальнікаў таварыства аматараў навук, арганізуе таварыства падтрымкі польскага тэатра, з'яўляецца сябрам радыцыі «Газеты

Старадаўняй
Літоўскай
Пазоні
не разьбіць,
не спяніць,
не
стрымаць!!

Максім
Базгановіч

Віленскай», сябрам адноўленага таварыства Шубраўцаў. Пад час першай сусветнай вайны Ян Клётт узначальвае грамадзянскі камітэт дапамогі ахвярам вайны. Пасля захопу Вілыні немцамі ў 1915 годзе знаходзіцца ў Дзісне, дзе пасля Лютаўскай рэвалюцыі прызначаны Віленскім губернатарам з месцазнаходжаннем у Дзісне. Пасля бальшавіцкай рэвалюцыі ўцякае з Дзісны ў Варшаву, вяртаецца ў Вілыню ў 1919 годзе, дзе прымае ўдзел у арганізацыі грамадзянскага кіравання усходніх зямель. Пасля вайны працуе натарыўсам у акруговым судзе Вілыні. Праводзіць шырокую грамадскую дзейнасць, аказвае бясплатную дапамогу культурным і грамадскім арганізацыям у прававых пытаннях. Адпачывае заўсёды ў маэнтку Мёры, дзе бясплатна дапамагае мясцовым жыхарам у розных юрыдычных пытаннях. Быў старшынёй галоўнай судовай камісіі Саюза зямлян, старшынёй Аб'яднання натарыусаў. Пасля цяжкай хваробы памірае ў сваім маэнтку Мёры ў 1932 годзе. Пахаваны ў мястэчку Мёры на могілках. Ян Клётт быў жанаты на Гелене з роду Кісель, з яго шлюбу засталася адна дачка Яніна (1906-1994 гг.). Дзяцінства яе праходзіла ў Мёрах і Вілыні, дзе яна скончыла сярэдняю школу пры манастыры назарыцянах, пазней вучылася на гуманістычным факультэце Віленскага ўніверсітэта. У 1928 годзе выходзіць замуж за Дабравольскага, ад яго мае двух блізнят: сына Казіміра і дачку Марыю, нарадзіўшыхся ў 1929 годзе. Пасля смерці бацькі займаецца гаспадаркай ў маэнтку Мёры. Выкарыстоўвае яго малюнінае становішча на беразе возера, будзе невялікія кэмпінгі для турыстаў і адпачываючых. Справа была шырока пастаўлена, на 1940 год усе месцы былі папярэдне закуплены. Пад час фашыскай акупацыі пакідае сям'ю ў Вілыні, вяртаецца ў маэнтка. Немцы пазбаўляюць права ўласнасці, прызначаюць яе толькі ўпраўляючай. У 1942 годзе пад час правядзення Арміяй Краёвай аперацыі «вахляж» (веер), у маэнтку створана адна з баз акаўцаў. Тут з 1941 года хаваўся віцэкамідар вольнага горада Гданьска Тадэўш Пяркоўскі, які пазней выехаў да свайго сваяка Юзэфа Лапацінскага, быў разам з ім і застрэлены. У 1943 годзе Яніна развітваецца з Мёрамі назаўсёды. Пасля 1945 года жыве ў Варшаве, дзе працуе да пенсіі ў розных дзяржаўных установах Польшчы. Дачка Марыя стала эканамістам, выйшла замуж за доктара Палуцкага. Сын Казімір аучыўся сацыялогіі і паланістыцы. Быў дэзідэнтам. Браў актыўны ўдзел ў дзейнасці «Салідарнасці». З'яўляўся арганізатарам і намеснікам старшыні таварыства аматараў Вілыні і Віленскай зямлі. З 1989 года быў сакратаром камісіі сената па справах эміграцыі і палякаў за граніцай. Памёр у 1995 годзе. Апошні з Клёттаў, які валодаў маэнткам Наваляка, Артур у 1940 годзе быў вывезены ў Сібір, дзе ўступіў у Армію Андэрса, ваяваў з фашыстамі ў Афрыцы і Італіі. Пасля вайны жыў у Францыі непадалёку ад славацкага курорта Ніцца, памёр у пачатку 80-х 20ст, сям'і не стварыў.

Калі перад другой сусветнай вайной яшчэ пражывала сямёра нашчадкаў Клёттаў па мужчынскай лініі, то ў пачатку XXI стагоддзя застаўся толькі адзін.

Экспедыцыі, пошукі,
цікавыя знаходкі

СТАРАВЕРЫ БУЛОВАШКА: УЧОРА І СЁННЯ

Марозны студзенскі дзень
2003 года. Разам з карэспандэнтам
беларускай службы радыё "Свабода"

Ягорам Маёрыкам накіроўваемся ў вёску Булавішкі, што на беразе вялікага возера Снуды. Тут жывуць стараверы. Ягора цікавіць тэма "Стараверы Браслаўшчыны" і ён, жыхар Мінска, спачатку звярнуўся за кансультацыяй у музей. Стараверскіх вёсак на Браслаўшчыне шмат. Чаму выбралі Булавішкі? Загэсды цікава параўнаць сучасны стан з мінулым. У архіве музея ёсць выпіска публікацыі з Ковенскай газеты "Северо-Западный телеграф" ад 3 студзеня 1910 года, цалкам прысвечанай стараверам Булавішак. У той час гэта была вёска Краснаторскай воласці Новаалександрэйскага павета са 145 жыхарамі.

Давайце азнаёмімся з дадзенай публікацыяй.

Деревня Буловишки (Новоалександровский уезд).

В восточной части Ковенской губернии на берегу большого озера Снуда расположена деревня Буловишки, представляющая много интересного в бытовом отношении. Населена она исключительно великоруссами-старообрядцами федосеевского толка. Возникла эта деревня очень давно. Если верить заявлениям местных жителей, то первые выходцы из нынешней Тверской губернии поселились здесь во время царствования Алексея Михайловича, когда в Московском государстве начались преследования старообрядцев. В 60-х годах прошлого столетия здесь уже было много переселенцев старообрядцев. Люстрационная комиссия, наделявшая крестьян земельными участками, отвела крестьянам д.Буловишки 7 земельных наделов по числу старообрядческих семей. Каждый надел состоит из 30-40 десятин земли. В настоящее время в д.Буловишки имеется 23 семейства, живущие на той же земле. Первые выходцы из Центральной России, поселившись среди огромных лесов, на берегу большого рыбного озера, занимались исключительно звериной и рыбной ловлей и промыслы эти вполне обеспечивали их существование. Жили они совершенно замкнуто, не слияясь с местным белорусским населением католического вероисповедания. В течение продолжительного периода времени некоторые старообрядческие семейства уходили из Буловишек в соседние места и селились преимущественно по берегам озера, чтобы не расстаться со своим прежним рыбным промыслом. Теперь на небольшом пространстве вокруг группы соединённых протоками озёр Снуда, Струста и Войса живёт до 300 старообрядческих семейств. Сравнительно значительные по своим размерам земельные участки мало интересуют старообрядцев в смысле материального обеспечения. Они по-прежнему главным образом занимаются рыболовством и отправляются на заработки в Ригу и в другие соседние города. Однако рыбный промысел даёт с каждым годом всё меньше и меньше дохода. Объясняется это тем, что количество рыбы в озере в последнее время сильно уменьшилось, и во-вторых, что озёра составляют частную собственность отдельных владельцев и сдаются в аренду. Без разрешения арендатора местные крестьяне не имеют права ловить рыбу. Арендаторы эксплуатируют озёра двойным способом: частью сами, при помощи крупных сетей и наёмных лиц, а главным образом получая прибыли от покупки рыбы у крестьян, позволяя им самим ловить рыбу в арендуемых озёрах каким угодно способом, но с тем условием, что вся пойманная рыба

будет продаваться арендатору по определённой таксе, а именно: крупная рыба (лещ, судак, угорь, щука) по 2 руб. 40 коп. за пуд, средняя рыба по 1 руб. а мелкая от 40 до 60 коп. за пуд. При такой страшной депривизне рыбы крестьяне мало могут заработать, а между тем прибыль от сельского хозяйства бывает, так сказать, «замаскированной» и не поддаётся точному учёту. Поэтому-то с наступлением весны, когда бывает наибольший улов рыбы, старообрядцы устремляются на озёра, а обработка полей поручается старикам и женщинам. С наступлением зимы рыбаки отправляются в отхожие промыслы, а домашнее хозяйство опять поручается тем же лицам. Конечно, при таких условиях хлебопашество поставлено у них плохо. Однако вопрос о выделении на хутора весьма интересует крестьян нашей деревни, так как они уверены, что хутор гораздо легче сдать в аренду за сравнительно высокую цену соседу белорусу. В нравственном и духовном отношении жители д.Буловишки стоят выше, чем жители соседних старообрядческих деревень. Здесь уже давно существует молитвенный дом и все старообрядцы

старообрядцы окрестных деревень составляли прежде один церковный приход. Но недавно старообрядцы нашей деревни согласились принять и вести метрические книги и составить одну общину. Это не понравилось остальным старообрядцам, которые отделились от Буловишского прихода и составили новый приход, построив мо-

литвенный дом особо в д.Лавниках. Прихожане нового молитвенного дома по-прежнему считают большим грехом записывать новорожденных детей в метрические книги, находя это большим отступлением от старой веры. Религиозного обряда при бракосочетании не

признают. Не нравится им ещё и то, что жители Буловишек имеют у себя народную казённую школу, где обучались вместе с их детьми и дети иноверцев. Многие школьные порядки их положительно возмущают: то обстоятельство, что учитель во время уроков пения пользуется скрипкой, крайне смущает их, так как по их мнению пение и музыка в одно и то же время есть еретический обычай, сведения сообщенные учителем относительно движения Земли вокруг Солнца они считают несогласным со Священным Писанием, а потому еретическим. За всем тем жители д.Буловишки отличаются трезвостью и честностью. Достойно примечания, что старшина Красногорской волости происходит из местных старообрядцев и что это уже не первый случай выборов старообрядца на означенную должность, хотя число жителей белорусов-католиков в пять раз превышает число старообрядцев. . .

* * *

Вось такая гістарычна-этнаграфічная замалёўка. Яшчэ ў музеі знайшліся звесткі, што ў 1931 годзе ў Булавішках налічвалася 27 двароў і 158 жыхароў.

Булавішкі напачатку 2003 года – гэта 12 жылых хат, у якіх заледзве налічваецца 20 чалавек. Старыя, па большай частцы, занябалыя сялібы. Насельніцтва – амаль выключна пенсіянеры. Напэўна, вёска гэта ніколі не выглядала заната заможна, але, відаць, ніколі не выглядала так безнадзейна.

Жыхары Булавішак жывуць такімі ж клопатамі, як і іншыя вясковцы Браслаўшчыны: папросту выжываюць. Ці захаваліся тут асаблівыя звычкі, прыкметы этнічнай адрознасці ад навакольнага насельніцтва? Суразмоўцы не маглі адказаць на гэтае пытанне. Асноўная адрознасць – мова, якую не злытаеш з мовай каталіцкіх вёсак, ды рэлігія. Ужо даўно забыты забароны на ужыванне спіртных напояў і тытуню. На пытанне, ці ужываюць стараверы булавішак гарэзку, чулі толькі: “А за што?” Былі б грошы, значыць, пілі б... Пенсіянеры жывуць з невялікіх пенсій, паатрымліваюць з іх аздацкі і гатовы маліцца на любога, хто забяспечвае пенсіяй. На ўсю вёску 4 малых хлопцы. У калгасе працы няма зімой, ды і заробкі смешныя. Апамагачае возера: і сабе рыбкі наловіш, і нешта прадаць можна. Снулы – як і раней – выручае!..

Няўжо не знойдзем нічога адметнага, самабытнага? Апошні суразмоўца – Матрона Усцінава (“самы адукаваны чалавек у вёсцы: столькі гадоў у школу хадзіла!”), звычайная, з выгляду яшчэ не старая, рухлявая жанчына. А як яна заспявала! Прыгожыя, складаныя распевы – у вёсцы так умеюць спяваць толькі яна адна. Тыя спевы нібыта масток ад сучаснасці ў сівую даўніну. Так спявалі далёкія продкі пляжкі, што з’явіліся на беразе возера Снулы некалькі стагоддзяў таму. Ці прыходзе адмысловае ўмельства да каго яшчэ, жанчына не ведае. – пакуль ахвочых вучыцца няма. Спадарыня Матрона даглядае малельны дом і не адмовіла ў нашай просьбе пазнаёміцца з храмам старавераў. Бліжэй да возера, у нізкім месцы (калі будавалі, набліжаўся фронт першай сусветнай вайны і таму малельную маскіравалі), стаіць з выгляду вясковая хата, упрыгожаная званіцай. Гэта і ёсць малітоўны дом. Унутры ёсць маленькая зала (“келля”), дзе збіраюцца халамкі, і асноўная зала. Прыгожы багаты іканатік некалькі гадоў таму быў абрабаваны. Зараз адноўлены, але такіх прыгожых абразоў ужо не знайшлі. Яшчэ адносна нядаўна малельная была перапоўненай. Зараз жа вернікаў няшмат – стала менш людзей, некаторыя стараверы з навакольных вёсак наведваюць малельны дом у Браславе. Свой, булавішскі настаўнік памёр колькі гадоў таму, зараз набажэнствы праводзіць настаўнік з пад вёскі Юраны. У вочы кінулася адна дэталі аздаблення інтэр’ера: пры уваходзе ў вялікую залу вісіць абраз Батарэадзіцы, які ўяўляе сабой рэпрадукцыю карціны нейкага заходнееўрапейскага мастака (у ніжняй частцы нейкі напіс лацінцай) – дэталі неверагодная для храмаў старавераў ранняга перыяда.

Ужо ў музеі, успамінаючы паеззку ў Булавішкі, задаліся пытаннем: якая будучыня ў старавераў? Хутчэй за ўсё, такія маленькія калоніі вырачаны на выміранне, аднак, яшчэ можна паспрабаваць выратаваць элементы культуры старавераў. Для гэтага патрэбна разуменне і паатрымка азяржавы, сумесныя намаганні навукоўцаў, работнікаў культуры.

Матрона Усцінава

Кастусь Шыдлоўскі

Трагічныя старонкі мінулага ...

РЭХА КАТЫНСКАЙ ТРАГЕДЫ

Пры знаёстве з бібліятэкай польскага “Промені” у Даўгаўпілсе мне на вочы трапіла некалькі кніг па гісторыі, дасланных з Польшчы. Адна з іх называлася “Спісак катынскіх ваеннапалонных лагераў Казельска, Осташкова, Старабельска”. Аўтар – Адам Масжынскі – адзін, пудам апалелы вязень. Па розных дакументальных крыніцах ён склаў спіс прозвішчаў афіцэраў, што загінулі ў савецкай Расіі. Ёсць матэрыялы з раскопак магіл у Катыні, спісы больш за 10 тысяч асоб. Шмат прозвішч без ніякіх звестак.

Самае сумнае, што сярод мноства ахвяр – шмат выхадцаў з Заходніх зямель Беларусі. Ёсць і з Браслаўшчыны: Данброўскі Станіслаў, сержант, 1905 года нараджэння, Браслаў; Шостак Станіслаў, падпаручнік, нарадзіўся 2.12.1906 г., настаўнік з вёскі Жукі Горныя, пошта Германавічы. Пры цэле знойдзена ашчадная кніжка, службовае пасведчанне, ліст разлікаў зарплаты.

Сярод неапазнаных цел, пад нумарам АМ 2890, пазначана: “у мундзіры знойдзены медальён і тэлеграма з наступным тэкстам: “Здарова, жыву ў Шаркаўшчыне. Будзь спакойны – Марыя”. Сярод загінуўшых, акрамя ваенных, шмат інжынераў, асуджанаў, памежнікаў, чыноўнікаў, ксяндзоў, капеланаў розных веравызнанняў, ёсць нават артысты.

Мікола Паўловіч, краязнавец, г.Даўгаўпілс

Цікавая знаходка

Неяк знаёмая папрасіла мяне, як будаўніка, прыгледзець дзе-небудзь у Даўгаўпілсе недарагі прыватны дом, каб яго набыць. Пабываўшы на Грыве, ля стараверскай царквы я прыгледзеў дом з разбітымі вокнамі, але яшчэ даволі ладны на від. Дзверы былі расчынены, усё патрушчана, расцягнута. На падлозе заўважыў разламаную рамку са старымі фотаздымкамі. На большасці была выява моцнага мужчыны ў добрым касцюме, з вялікім ланцугом на жываце, відаць, валахым. Здымкі зроблены ў Амерыцы. Сярод іх я напаткаў здымак салдата. На шапцы бачны герб "Пагона", на рэмяні — бляха з надпісам "Got mit uns". На адвароце фотаздымку надпіс: "В память моей службы в Б.О.Б. 3 рота. Белорусский особый батальон". Дакладна вядома, што Беларускі асобны батальён у ліпені 1919 г. ваймаў Браслаў. Магчыма гэта здымак аднаго з салдат таго часу. Па крыніцах значыцца, што салдаты ў Беларускім

* БРАСЛАЎШЧЫНА ЗІМОЙ *

Цікавае паведамленне надрукавана ў снежаньскім калядным нумары бюлетэня "List do Brastawian", які выдаецца ў Польшчы для выхадцаў з Браслаўшчыны. Прадстаўнікі таварыства Браславян перадалі Папе Яну Паўлу II зборнік вершаў самадзейнай паэткі Юзэфа Міхневіч «Moja Brastawszczyzna...». Атрымана ўдзячнасць з Ватыкана з Апостальскім Благаслаўленнем Яна Паўла II.

Спадарыня Юзэфа Міхневіч нараджэнка вёскі Шалтэні (нарадзілася ў 1919 г.), доўгі час жыла ў в. Муражы, зараз жыве ў Браславе. Піша вершы з маладых гадоў. Яе творчасці быў прысвечаны адзін з дакладаў на канферэнцыі "Браслаўскія чытання". Вершы Ю. Міхневіч друкаваліся ў некаторых выданнях Браслаўскага краязнаўчага таварыства. Юзэфа Міхневіч аказала вялікую дапамогу музею і таварыству ў краязнаўчых пошуках.

* * *

"Беларускі гістарычны часопіс" (№5 за 2002 г., с.36-38) змясціў спіс лётчыкаў Брытанскіх каралеўскіх ваенна-паветраных сіл, выхадцаў з Беларусі, якія загінулі ў 1939-1945 гадах. У спісе значыцца некалькі нараджэнцаў з сучаснай Браслаўшчыны і Мёршчыны:

Анатоль Папкоў, нарадзіўся 25 снежня 1918 г. у Браславе, капрал, загінуў 13 сакавіка 1943 г.

Юры Пятроў, нарадзіўся 21 жніўня 1914 г. у Дзісне, старшы стралок, загінуў 27 сакавіка 1942 г.

Леапольд Янчэўскі, нарадзіўся 29 верасня 1918 г. у Дзісне, капрал, загінуў 10 лістапада 1944 г. у Англіі.

Мікола Паўловіч, Даўгаўпілс

батальёне насілі нямецкую форму з беларускімі нацыянальнымі сімваламі. Вядома, што ў батальёне было якраз 3 роты. Такім чынам, хутчэй за ўсё перад намі рэдка фотаздымак байца Беларускага батальёна.

« ПАВЕТ »

DISTRICTUS

ВЫДАННЕ КРАЯЗНАЎЦАЎ БРАСЛАЎШЧЫНЫ

Наклад 299 асобнікаў.

Распаўсюджваецца бясплатна.

Выдаецца з ліпеня 2001 г.

Адказны за выпуск: Кастусь Шыдлоўскі
г.Браслаў, вул.Кастрычніка 11-10, тэл. 21-4-28
E-mail: braslavmc@vitebsk.unibel.by

Над нумарам
працавалі:

Кастусь Шыдлоўскі
Аляксандр Панцалейка
Валеры Буко

Выдадзена пры падтрымцы
Віцебскага адзялення
ГА «Фонд імя Льва Сапегі»